

L'ENDEMÀ

Fina Anglès i Soronellas

L'ENDEMA

L'ENDEMÀ

FINA ANGLÈS I SORONELLAS

Primera edició digital: març del 2012

© Del text: Fina Anglès i Soronellas

Il·lustració de la coberta: Jasmin Bergadà

Disseny i composició: Montserrat Coll

Aquesta obra va ser editada per Publicacions de l'Abadia de Montserrat l'any 1995. Trobareu més informació sobre l'autora i la seva obra a: <www.escriptors.cat/autors/anglesf/> i <<http://www.escat.cat/pagines/finaangles/finaangles.html>>.

*Als meus pares, Anton i Josefina,
i a la Tuni, ma germana*

1

Era àgil, molt àgil, i també era precís en els seus moviments. Pobre del peix o del moixó que intentés escapar-se de les seves mans, perquè tenia l'empresa perduda.

A poc a poc, sense fer ni gota de soroll, destrament s'acostava als petits ocells que amb moviments inquietos saltironejaven per l'herba.

El veies de lluny i ja endevinaves què feia. Tot el seu cos semblava una urpa, i la mà dreta, amb els dits ben separats com una gàbia a l'aire, l'instrument més precís. En aquell moment, no existia res més al món que ell i l'animaló que volia fer seu.

Quiet, s'anava acotxant i, allargassant el cos com un llangardaix, lentament avançava ara un peu, després l'altre, sempre amb la mà a punt; de sobte, era cosa de dècimes de segon, ja entre els seus dits hi havia un moixó. L'havia aconseguit en un tres i no res.

També, de les basses o dels tolls de la riera, en treia peixos, crancs, cueretes... que atrapava amb enginy.

Alguna vegada havia fet cap a l'aigua, de tanta dèria com tenia i de tan capficat com estava en allò que

volia aconseguir i, més d'un cop, s'havia pelat els genolls, en caure a terra de dalt a baix d'un marge o des de la branca d'un arbre, després de fer molts equilibris per enxampar un animaló.

Quan ja els tenia a les mans, se'ls mirava content, i després, amb cura, els dipositava a les gàbies, o bé peixos i cueretes, en un receptacle qualsevol amb aigua.

Llavors, se sentia satisfet. Eren com un tresor. Eren el seu tresor.

No li hauria fet pas res, en arribar la primavera, passar-se el dia empaitant animalons, però això no li estava permès.

Calia treballar la terra, i ara, cap al bon temps, que el dia era més llarg, de sol a sol. De matinet, quan encara no s'hi veia, son pare i ell posaven els arreus¹ a la mula, hi enganxaven el carro i, dringant per l'empedrat, sortien del poble. Enfilaven el camí dels Masos, sempre el mateix, i encara, fins a arribar al seu tros,² amb el trepiteig i el balanceig del carro, el vailet s'endormiscava.

En arribar-hi, situaven la mula en un lloc ombriu per tal que mosques, tàvecs, mosquits... la deixessin tranquil·la i, a prop d'ella, hi llençaven un bon manat d'herba tendra.

—L'animal és part important del patrimoni d'una casa de pagès —sentenciava sovint, l'avi.

Deixaven també ben penjat el cistell al burxoc³ d'algun arbre, i el càntir a dins del pou, a la fresca. Calia

¹ *Arreus*: Guarniments del cavall, mul, etc.

² *Tros*: Peça de terra que posseeix algú.

³ *Burxoc*: Tros de branca tallada que queda en una soca i, per extensió, punt sortint d'un bastó o de qualsevol peça de llenya.

preservar el menjar i el beure del sol, dels animals i, segons quan, dels bandits o bandolers, que, com el Patacó⁴ i els seus homes, havien fet fonedís més d'un cistell dels pagesos de la comarca.

Després, a la feina, just al lloc on l'havien deixada el dia abans. Segons l'època de l'any, esporgaven, cavaven, llauraven, replanaven... Cada cosa, lògicament, al seu temps.

Arreplegar la collita ja era una altra història; esdevenia responsabilitat de tots els de la família; era el pa de tot l'any i, en conseqüència, empresa comuna. Tothom anava al tros, excepte l'àvia, que tenia cura de totes les coses de la casa, i fins i tot, molts anys, incorporaven a la colla plegadores vingudes d'altres contrades.

La vida, al setembre, quan es plegaven les avellanes, era diferent; una espècie de lluita contra el temps —el cronològic i l'atmosfèric. Els aiguats tardorencs amenaçaven la collita, o sigui, el pa de cada dia, i ningú no es podia encantar.

Durant l'any era diferent. De tant en tant, al llarg del dia, s'aturaven a fer beguda: un tragueta d'aigua fresca del cànir els semblava deliciós. A les dotze, en sentir les campanades, el repòs era un mica més llarg; l'avi, quan hi era, resava l'àngelus.⁵

A la una tornava a sonar la campana: hora de dinar! Llavors calia cercar llenya prima per a encendre el foc i uns quants buscall⁶ que li donessin consistència.

⁴ Actuava en una zona del Baix Camp.

⁵ *Àngelus*: Oració que es diu al matí, al migdia i al vespre en recordança de la salutació angèlica.

⁶ *Buscall*: Tros de llenya.

Abans, però, calia vigilar que la mula tingués beure i menjar.

La cassola de test —la vella— ja era sempre al tros, i, amb el grapadet d'arròs que les dones de casa els havien posat en arreglar el cistell el vespre abans, es feien un primer plat exquisit.

A voltes hi afegien algunes verdures de la mica d'horta que tenien, i que, des de sempre, regaven de la basseta que anaven omplint tot traient l'aigua, ferrada a ferrada, del pou. Aquelles verdures sí que sortien del seu esforç i de les seves suors!

El canonet⁷ de la sal i i el canadelló⁸ de l'oli aportaven els condiments que hi donaven el punt precís de gust. A voltes, una mica de pebre roig hi afegia també color.

Aquell sí que era un arròs per a llepar-s'hi els dits.

Se'l menjaven amb fruïció i amb bones llesques del pa rodó i bastant sec que trobaven al cistell, ben embolicat amb un tovalló.

—El pa eixut allarga més! —deia l'àvia.

Després, algunes vegades, se les havien amb una arengada a la brasa i, al temps d'albergínies i pebrots, escalivada. De postres, la fruita que trobaven pel tros: figues, cireres, saramenyas,⁹ serves,¹⁰ algun préssec de secà que duia en ell tota la dolçor del món concentrada, alguna poma camosina...

⁷ *Canonet*: Tros de canya entre dos nusos on es portava la sal.

⁸ *Canadelló*: Ampolleta petitona amb broc

⁹ *Saramenyas*: Pera primerenca, molt petita, gairebé com una cirera.

¹⁰ *Serva*: Fruit del server, que és molt astringent quan verdeja, però bla, polpós i dolç quan és ben madur.

En acabar, la migdiada en algun recer ombriu, normalment sota l'ombra d'una figuera i, si podia ser sobre un tou de fulles, millor, i al toc de campana, la de les tres, tornem-hi.

Abans que res, però, calia assegurar-se que l'animal hagués menjat i hagués begut com cal; si no, malament.

La tarda, ja encarat el dia vers el crepuscle, tenia unes altres connotacions. Quan s'acostava el captard, la calor defallia i el paisatge esdevenia més real, més a l'abast. Tot era molt més definit: muntanyes, boscos, casetes de camp, campanars llunyans..., la calitja no els mediatitzava ni els desdibuixava. A més, la fresqueta era molt agradable. Dos quarts de sis, just quan el sol tocava la 'gitana' una roca de la serra de la Mussara¹¹ que, pintada de blanc, es veia des del Camp, era bona hora per a berenar.

Era llavors, propera l'hora de plegar, quan l'Endemà se sentia més eufòric. En el camí de retorn a casa, ell es quedava a passar una estona a la riera o als boscos i conreus propers al camí. Just a hora foscant, moixons i peixos passaven a ser seus.

Ja negra nit arribava a casa. La seva àvia sempre li n'havia de dir alguna:

—Ja hi tornem a ser, Endemà? No hi ha dia que no arribis tard! Ton pare i ton padrí ja són a taula...

—Ara baixo, padrina! —responia, invariablement.

¹¹ Alineació de la Serrala Pre-litoral catalana, al Camp de Tarragona, formada per dos sectors: al nord, la plataforma de la Mussara, primer graó de les muntanyes de Prades, entre el Baix Camp i l'Alt Camp, i, al sud-est, un branc que s'endinsa pel Baix Camp. Punt culminant: pic de la Mussara, 1.054 m.

De cap al ribell¹² es refrescava: cara, coll, cap, braços...

Sa padrina ja sabia que aquest *ara* del seu nét, aniria precedit de dos o tres avisos de la seva jove i d'algun crit del seu fill.

Llavors l'Endemà, saltant, baixava les escales amb els cabells encara regalimant aigua, agafava els dos càntirs grossos, i cap a la font!

En tornar, en deixava un a la cuina i l'altre al menjador, i s'asseia invariablement al costat del seu pare. L'avi beneïa la taula i, després de fer una creu al pa amb el ganivet, en feia i repartia una llesca per a cada u.

Sa mare normalment servia les patates i la col, la blada o les bajoques —segons l'època— i algunes vegades, poques i més aviat per dinar, escudellava brou i, després, conforme anaven acabant, afegia al plat patates, col, cigrons, pilota, excepcionalment una mica de botifarra blanca o negra, algun dia cresta de gall, cansalada... Però les patates, sempre hi eren; no hi faltaven mai.

Calia escurar el plat. Fregar-lo amb una molla de pa i deixar-lo net com una patena; no se'n podia llençar gens ni mica.

—El menjar no es pot fer malbé! S'ha d'acabar tot! —sentenciava son pare.

Després, com en tots els àpats, fruita del temps.

¹² *Ribell*: Gibrell. Recipient rodó de terrissa, metall, plàstic, de poca alçària i més ample de la boca que de la base, emprat per a rentar-hi plats i per a d'altres usos.

Just treien la fruitera, l'Endemà agafava qualsevol cosa, s'escapava de la taula i ja el teníem al recambró de la golfa,¹³ tocant al terrat, amb els seus tresors.

S'havia fer, amb trossos de fustes diferents i amb filferros, una mena de gàbies per a guardar els seus animalons. També tenia un gibrell vell, tot escantonat i pelat, que li havia donat sa padrina, per als peixos.

Dalt d'allà, amb poca llum en aquella hora, algunes teranyines, els tomacons i els bitxos penjats, les pomes a l'estenedor, el munt de les avellanes i, al recambró, els seus animals, l'Endemà era feliç.

¹³ *Golfa*: Part més alta de la casa que té per coberta la teulada, sovint destinada a guardar-hi fruita, mals endreços, etc.

2

En acostar-se el bon temps, va refer les gàbies i organitzà la distribució en el poc espai de què disposava; es procurà mill per donar als moixons —el pa sec per als peixos i els insectes per a segons quins ocells ja se'ls agenciaria, això rai! — i es preparà per a rebre els hostes amb tot d'objectes diversos, la majoria malmesos, que feien les funcions d'abeuradors.

Al llarg de la primavera i l'estiu, hi aniria apositant sobretot moixons, fins a arribar a Sant Bartomeu.

El 24 d'agost era la seva meta. Al llarg de tres dies, a Prades,¹⁴ a la fira de bestiar, ell canviaria els seus moixons i els seus peixos. Hi hauria gent d'arreu de la Catalunya Nova i també d'altres contrades. Vés a saber què hi trobaria!

La seva imaginació sobre allò que en podia treure no tenia límits. Amb aquesta idea secreta anava

¹⁴ Prades: Municipi del Baix Camp, al centre de les muntanyes de Prades. Havia tingut importància ramadera i era molt concorreguda la fira de bestiar de Sant Bartomeu, que durava tres dies i era una de les principals de la Catalunya Nova.

augmentant el seu tresor. Gairebé havia esdevingut obsessió. Sempre vivia amatent dels moixons del seu voltant i, al vespre, més que sortir a prendre la fresca, com tota la vida s'havia fet, s'entaforava a la golfa i no hi havia qui el fes fora.

Son padrí ja ho havia intentat tot, però no se'n sortia.

Ni portar la mula a abeurar, que sempre li havia agradat molt, ara semblava que li fes gens de gràcia. I mira que s'hi havia arribat a passar estona!

Sortien ell i l'animal, que duia agafat del ramal;¹⁵ a mig camí, on el carrer acumulava terra fina quan plovia, la mula es rebolcava i s'hi refregava; després s'aixecava, feia quatre esbufecs movent el cap a banda i banda, com un senyal, i si l'Endemà no tornava a estirar la corda, ella s'estava quieta, plantada al mig del carrer. D'allí a l'abeurador; en acabar de beure, quatre esbufecs més a pell d'aigua, i cap a l'estable.

Doncs ni això, ara no li tenia cap interès!

I els amics, com si no existissin. Jugar ja formava part del seu passat, quan justament l'estiu anterior, en sortir els vespres a prendre la fresca, sempre s'escapolia amb els de la colla cap a la carretera o cap a la riba, a fer de les seves.

De totes maneres, els de casa el veien bé. El noi menjava, treballava, tenia bon semblant... però no hi havia qui el tragués dels seus animalons ni del seu racó.

¹⁵ *Ramal*: Tros de corda lligat al musell, a les morralles, d'una bèstia per a menar-la.

Només de tant en tant preguntava:

—Pare, per sant Bartomeu, que anirem a Prades?

Son pare invariablement li contestava que sí. Tota la vida havien anat a la fira de bestiar i aquell any també hi assistirien. Com sempre, s'hostatjarien a casa d'una germana de l'avi: la tia Marieta, que vivia a la plaça de l'església, just al davant de la font.

—I, hi anirem amb carro? —preguntava l'Endemà.

—I és clar, home! Com vols que hi anem, si no?
—responia son pare.

—I que hi anirem tots, pare?

—És clar, home! Ta mare, tu i jo —responia ell.

—I els padrins?

—No, enguany no vindran. És massa cansat i ja es fan grans.

—Què redimonis deu voler, aquest xiquet? —es preguntava son pare, que, capficat en les seves coses, ni s'adonava de les intencions del seu fill.

Un dia el trobà apamant l'amplada del carro.

—Què fas, Endemà? —l'increpà, sorprès.

—No res, pare, no res! —va respondre ell.

Al cap de pocs dies, al vespre, els que prenien la fresca sentiren un soroll de cops de martell i de fustes que provenia de la golfà.

—Quina una en deu portar de cap, aqueixa criatura! —exclamà son pare.

—Deixa'l, s'ho passa bé allà dalt i no fa mal a ningú
—contestà sa mare.

Aviat es va saber. Dos vespres més tard, els que seien al carrer ben fresquets, van veure baixar per la

corriola,¹⁶ una gàbia tan gran com l'amplada del carro, i al cap d'una estona, l'Endemà, suat i anegat, hi compareixia també, per a posar-la a l'entrada.

—On vas, amb això, Endemà? —preguntaren tots.

I ell, com si fos la cosa més natural del món:

—És per a posar-hi moixons.

Replicaren:

—Moixons? I què has de fer, amb tants moixons?

Ell, sense cridar gaire i mirant-se son pare de cua d'ull:

—Portar-los a la fira de Sant Bartomeu a Prades.

—Però, què hi has de fer, tu, a la fira de Prades, amb els moixons? —replicaren alhora, incrèduls, son pare i son padrí.

Ell contestà:

—Els canviaré per allò que més m'agradi.

—Au, va, home, va! T'has fet un fart de treballar i, si m'ho haguessis dit, ton pare t'hauria fet veure que això no pot ser. No veus que la fira és de bestiar de veritat i la gent no està per a moixonets?

—Deixeu-m'ho provar, pare —digué l'Endemà, disgustat per aquella resposta i per trobar-se justament al carrer i al davant del veïnat.

I son pare, possiblement pel mateix, continuà:

—Però, home, que no veus, que ets una criatura? La gent es pensarà que no tens ni casa, ni pare, ni mare, ni ningú que tingui cura de tu. A més a més, el

¹⁶ *Corriola*: Politja. Roda que gira a l'entorn d'un eix i amb la superfície lateral acanalada per on passa un cable, una corda, etc. Serveix per a elevar pesos, etc., tot canviant la direcció de la força i multiplicant-ne l'efecte.

bestiar de la fira és cosa seriosa i els moixonets són cosa de criatures.

—Doncs si no m'hi porteu vós, hi aniré amb l'oncle Quim! —replicà, rebec.

Son pare, enfadat, conclogué:

—Te'n guardaràs prou, Endemà! I ara, entra cap a casa. Ja n'hi ha prou, d'aquesta història! No en vull sentir parlar més!

L'Endemà entrà a casa i se n'anà directament al llit, enrabiàt. Ell volia anar a fira. Canviaria els seus moixons per allò que més li agradés. Altres anys hi havia vist eines que ara volia tenir: una llima, una serra, unes tenalles...

Si es pogués fer una arna¹⁷ seria feliç. Llavors portaria a fira, no solament ocells, sinó que hi arribaria carregat també de mel de romaní o de flors boscanes. Ell ja es veia vigilant l'eixam per les muntanyes de la Mussara i després: a crestar!¹⁸

Mel i ocells tindrien molta sortida.

I donant tombs a les seves il·lusions i a les seves voluntats, mig disgustat, s'adormí.

¹⁷ *Arna*: Buc o rusc d'abelles.

¹⁸ *Crestar*: Treure de les arnes les bresques amb la mel deixant-hi les necessàries perquè les abelles puguin alimentar-se.

Aviat, sa mare el despertà. Sense dir ni un mot es llevà i, capcot, va anar a ajudar son pare a posar els arreus a la Castanya. Amb el pèl acabat de raspallar, estríjol¹⁹ va, estríjol ve, la mula lluïa un color net, lluent, intens... Feia goig, l'animal, i honor al seu nom.

Pare i fill pujaren al carro; quasi ni bon dia no es digueren, i enfilaren, com cada dia, el camí cap al tros.

Quan ja feia estona que havien deixat enrere la riera de la vila, l'Endemà notà la mà de son pare a l'espatlla.

—Fill, vols dir que per quatre moixons, quasi no ens hem de dir ni bon dia?

L'Endemà, amb el cap cot, aixecà els ulls i no contestà.

Son pare prosseguí:

—Que no ho veus, Endemà, que a la fira de Sant Bartomeu hi va gent de tot arreu a vendre bestiar?

¹⁹ *Estríjol*: Raspall de ferro, fixat a un mànec de fusta, que serveix per a netejar el pèl dels cavalls, muls, etc.

Quantes vegades hi has vist xiquets venent moixons? Que no ho veus que la gent hi va a comprar mules, cavalls, ovelles..., però moixons mai! Què n'han de fer, d'un moixó?

L'Endemà no responia, se'l mirava, però no deia res. Finalment, al cap d'una estona, quasi sense que se li sentís la veu, replicà:

—Doncs els moixons agraden molt a les criatures i els pares dels xiquets ja ho podrien saber. I, a més a més, jo no penso vendre els moixons; els canviaré per altres coses de les parades que no són de bestiar.

—Però, Endemà —digué son pare amb to conciliador i volent ser convincent—, les eines valen molts cèntims. Ningú no et voldrà canviar res de bo per un moixó i tu t'hauràs fet un fart de treballar i hauràs agafat un cansament per no res.

—Deixeu-m'ho provar, pare, si us plau —demanà l'Endemà.

Son pare, veient que persistia en la seva idea i més que res sabent que el seu fill era una mica tossut, conclugué:

—Bé, ja ho parlaré amb ta mare, a veure què hi diu.

«Això vol dir que sí!», pensà l'Endemà i encarà el dia amb un altre semblant.

L'estiu anava passant i l'Endemà continuava preparant la seva anada a fira.

Aviat va desistir de prendre-hi peixos. El camí, per molt que hi anessin amb carro, era dolent i, amb el trepiteig, feina rai per a mantenir-los bé dins l'aigua. Només prendria moixons. Escolliria els més bonics i miraria que fossin ben variats.

Sa mare el veia tan enderiat i, sobretot, tan il·lusionat, que mig li anava afavorint l'empresa.

El xiquet ho tenia tot molt ben pensat. La gàbia, de l'amplada del carro, aniria instal·lada al darrere de tot, així al davant quedaria espai per a poder seure bé son pare, sa mare i ell. A més, a sota de la gàbia, just a la solera,²⁰ hi cabia perfectament el mocador de fer farcells amb la roba de tots i el cistell amb el cóc ràpid, que sa padrina havia fet per a la tia Marieta, uns quants fesols dels de casa, que sempre havien tingut molt de renom, una mica de porc i unes ampolletes de

²⁰ *Solera*: Fons d'un carro.

mistela i garnatxa per a l'oncle. En un raconet, l'Endemà hi havia posat el menjar per als moixons i un càntir. Son pare ja situaria el de l'animal: la Castanya, en un altre punt del carro, per tal que tot quedés organitzat i poguessin acomodar-se bé.

I com tot, arribà el dia. Negra nit encara, l'Endemà, son pare i sa mare dalt del carro i, no cal dir-ho, la gàbia de moixons que son avi, remugant, li ajudà a carregar el vespre abans, marxaren cap a fira.

No serien sols. Pel camí trobaren el Cándido —el vell carboner— i l'Amèlia, la seva dona. Anaven a peu, ella amb el mocador de fer farcells penjat al braç, ell amb la camisa de les festes que lluïa la cadena daurada del rellotge penjant de la butxaca. Els digueren bon dia, molt contents. Això d'anar a fira fa feliç la gent.

—Caram, quants moixons, Endemà! —digué el carboner, i hi afegí:

—Què has de fer, amb tanta ocellada?

Son pare contestà:

—Coses de la canalla, Cándido! Què hi farem! Avui els pugem i d'aquí a tres dies els deurem baixar.

L'Endemà callava i es mirava els seus tresors. Hi havia de tot: gafarrons, verderols, cadernerres, tords, guatlles, passerells, pinsans... feien un goig! L'Endemà n'estava molt, dels seus moixons.

Lentament anaren fent camí. En tenien per a unes quantes hores i a finals d'agost, encara que a les set ja sigui fosc i sembli que hagi de refrescar una mica, la calor, al bo del dia, es fa notar. La fira de Sant Bartomeu, però, s'ho valia!

A mig matí esmorzaren. Sa mare els havia preparat una clotxa²¹ amb ceba, olives arbequines, quatre dernes²² de pebrot, tomaca i una penca²³ prima de bacallà estellat, tot ben sucats amb oli de casa. S'hi lleparen els dits. Tant a l'Endemà com a son pare, els agradava molt menjar clotxa. En acabar, no podia faltar-hi, tragujaren del bot. Una menjada com si fos de festa major!

Per fi, ja dalt al pla, veieren, a la llunyania, la vila vermella.

—Ja arribem!— exclamà l'Endemà.

Aviat trobaren altres carros, gent a cavall, a peu... Tothom cap a fira. Just a l'entrada de la vila ja hi havia molt de moviment: mules, cavalls, tartanes, bestiar..., i a l'hostal, una bellugadissa frenètica de gent que entrava i sortia.

L'Endemà i els seus pares es dirigiren cap a ca la tia Marieta i l'oncle Pau. Deixarien la mula a l'estable i el carro a l'entrada, que era molt gran i hi cabia bé sense fer gens de nosa ni molestar ningú. Així tot quedaria resguardat sota teulada i ells tranquils.

Des de la finestra, els oncles els veieren arribar i baixaren contents a rebre'ls.

Tot foren exclamacions:

—Que gran que t'has fet, Endemà!

—T'has estirat molt, d'ençà de l'any passat!

—Caram, Blai, quin xiquet més gran que teniu!

²¹ *Clotxa*: Cantó de pa que forma concavitat, en la qual es pot posar el companatge.

²² *Derna*: Cadascun dels trossos petits en què es divideix una cosa en rompre's.

²³ *Penca*: Tira ampla i gruixuda que es treu d'alguna cosa.

—Carmeta, fa molt de goig, ton fill. Si ja és gran!

Després de les abraçades, pare i fill alliberaren la mula dels arreus i els deixaren ben col·locats i a punt per a la tornada. L'Endemà portà l'animal a abeurar i després entraren el carro.

No cal ni dir-ho. El noi va anar amb molta cura a l'hora de baixar la gàbia d'ocells i empènyer-la cap a un racó de l'entrada, just al costat del baixador de l'estable, per tal que no fes nosa.

Va tenir molta feina i va haver de fer molts equilibris, però no va voler demanar ajuda a ningú. Tenia el seu amor propi.

La tia Marieta se l'havia mirat de més a més i amb la cara havia mostrat la seva estranyesa, però la rèplica de son nebot:

—Coses de la canalla, tieta, que semblen més grans del que són —l'havia fet callar educadament i deixar-ho córrer.

Abans de pujar al menjador, l'Endemà sortí a la plaça i omplí un càntir d'aigua fresca de la font per anar abastint els abeuradors dels moixons. Ho portava tot molt ben pensat i organitzat.

Després pujaren a veure la família i, com que ja era hora, a dinar. Els oncles preguntaren, no cal ni dir-ho, per son padrí i sa padrina, agrairen satisfets els seus presents, es queixaren de la calor de l'estiu i anunciaren, estarrufats —això l'Endemà s'ho escoltà molt bé— que aquell any la fira estava molt concorreguda.

—Ja ho veureu, ja! —sentencià l'oncle Pau.

En acabar de dinar, l'Endemà preguntà a son pare si podia baixar a la plaça. Havia vist uns amics de la vila i volia retrobar-los abans no marxessin cap a un altre lloc. Després vés a saber on foren. Son pare assentí.

Just troba-se amb el Tianet, el Josep i el Salvador, l'Endemà, estarrufat, ja els ensenyava la gàbia i el seu tresor.

—I per què els has pujat, aquests moixons? Si aquí dalt ja n'hi ha! —exclamaren, sorpresos.

Ell quedà una mica encorregut, però no es va estar de mantenir la seva iniciativa ni de manifestar-la als seus amics.

—Els canviaré per eines o coses que m'agradin —contestà, resolt.

Els altres no ho van veure gaire clar, però callaren. I ell no insistí.

A la tarda vagarejaren d'un tancat a l'altre. Certament hi havia gent d'arreu, a la fira. Se sentien parlars amb deixos diferents.

També hi havia bon bestiar. I molt variat: cavalls, mules, alguna somera, ases, ovelles, moltons, bens, porcs, lletons, truges, pollastres, gallines, cabres...

Es veia que era bestiar escollit per a portar a fira.

Enmig de bells, brams, grunys, escatainejos... i de l'olor de la palla que, en alguns casos, ja desprenia tuf, els tractants no paraven ni un segon de mercadejar.

Tan aviat ensenyaven el dentat d'un cavall, com agafaven un xai per a mostrar-ne la qualitat. Aquí xerraven amb un, allà oferien un cigar a un altre, tot donant-li copets a l'esquena per tal que s'animés a fer la compra... i —no cal dir-ho— per aromatitzar l'entorn.

Estava tot molt animat.

No hi faltaven tampoc els xarlatans:²⁴

—Senyor, senyora, vingui, aturi's, animi's, no se'n penedirà mai! Té l'oportunitat única de fer seva aquesta magnífica pinta i, si s'anima, no es quedarà només amb una pinta, per magnífica que sigui, sinó que, a més a més, hi afegirem aquest mirall perquè es pugui pentinar a gust. Miri's senyora! —i acostava el mirall a una de les dones que hi havia aturades a primera fila— així no s'hi veurà mai més. Contempli's, senyor! —ara l'encarava a un home— a tothora pentinat! Perquè no solament s'emportarà la pinta i el mirall, sinó que, a més a més, hi afegiré una ampolla de fixador. Tot, senyores i senyors, a un preu que fa riure. Pinta, mirall, fixador, tot per un ral²⁵ foradat. Què és, un ralet? No res senyores i senyors. Per un ralet, pentinats tota la fira!

I encara més, els diré: als cinc primers que tinguin la sort d'emportar-se aquesta magnífica pinta que mai no perd les pues, el mirall i el fixador, als cinc primers, els regalaré mitja dotzena de ganxos.

²⁴ *Xarlatà*: Firaire que mira d'atreure la curiositat dels passants per vendre'ls articles diversos, lloant-ne les qualitats, els avantatges, el preu, etc.

²⁵ *Ral*: Moneda antiga de diferents valors segons les èpoques. Darre-rament valia 25 cèntims de pesseta.

Vinguin, senyores i senyors! Mai no hauran trobat una oportunitat com aquesta. No la desaprofitin! Comprin una pinta que sempre conserva les pues i tindran, també, mirall, fixador i, els cinc primers, mitja dotzena de ganxos de primera qualitat!

Això només pot passar a la fira de Sant Bartomeu, a Prades! No desaprofitin aquesta ocasió!

L'Endemà s'ho mirava bocabadat, tant que no s'adonà que es quedava sol. Els de la colla anaven tirant i ell encava s'escoltava l'incansable xarlatà.

Pensava: si em poso al costat d'aquest home, com que la gent s'atura i bada, potser veuran els moixons. Però no ho acabava de veure clar; ell havia pujat amb una altra idea: canviar moixons per eines —la llima li tenia el cor robat. O potser veuria alguna altra cosa bonica!

Després de donar-hi toms, i de deixar estar els companys, es decidí.

Se'n tornaria a casa, es carregaria la gàbia a l'esquena i començaria negociant amb el ferreter. Era un home alt, ceptat i amb cara de bona persona.

Al mig de la seva parada, amb el taulell farcit a més no poder de martells, claus, tornavisos, visos de mil gruixos i llargàries, llimes!, estenalles, esquellots de totes les mides, falçs, paelles grans i petites, lleteres, mesures diverses per a líquids, ferrades, palanganes..., el ferreter, mig quincallaire mig llauner, semblava l'amo del món.

L'Endemà va trobar que era la persona adequada. Segur que se l'escoltaria. I dit i fet. Se n'anà a l'entrada de ca l'oncle Pau, i es decidí a carregar-se la gàbia a l'esquena.

Abans, però, hagué de presentar-se davant la tia Marieta, que el veié venir des del balcó, perquè els requeriments que anés a buscar berenar foren tan insistents que l'Endemà no va poder, ni remotament, plantejar-se la possibilitat de no fer-ne cas.

Així, doncs, tornà al carrer amb una bona llesca de pa amb vi i sucre i, en acabar-se-la, sense perdre ni un segon més, s'agafà a la gàbia.

Però, oh sorpresa!, pesava tant i sobretot feia tant de balanç que l'Endemà, per molt que s'hi esforcés, no aconseguia dominar-la.

A dins, els moixons s'esvalotaven i no l'ajudaven gens. Anaven volant esperitats d'aquí cap allà i d'allà cap aquí..., tant, que va haver de desistir de la seva empresa i esperar que es calmessin. Però no hi havia manera.

Potser més valia trobar-hi una altra solució i plantejar-s'ho d'altra forma. Si avui ho resolía, li quedaven encara dos dies de fira.

Sort que l'oncle Pau era un home de recursos i tenia eines. De fustots i filferros ja se n'agenciaria tot tombant per la mateixa fira; darrere els tancats sempre n'hi havia trossos i retalls que en preparar la instal·lació queien per terra.

Gràcies als que tenen poca cura de les coses —pensà—, algú troba solució als seus problemes.

L'Endemà es va fer, en un tancar i obrir d'ulls, una nova gàbia. Aquesta era molt més petita que l'altra i amb una sola mà la podia aixecar.

I encara que la tarda fos avançada, no va voler perdre cap oportunitat; hi diposità un gafarró, dues cadernerres i un verderol, i... cap a fira falta gent!

Al llarg de la primavera i l'estiu, pensant en la fira, ell se les prometia felices, però ara que ja hi era, no ho veia tan falaguer. Potser tantes opinions contràries li pesaven. Vés a saber.

De lluny veié molta gent al davant de la parada del ferreter i això l'intranquil·litzà. Li agafà un pessigolleig a l'estómac.

Primer s'hauria de donar a conèixer i després, al davant de tothom, explicar què volia, i això no li feia el pes. Més aviat li feia vergonya. Esperaria que el ferreter es quedés sol. Potser de bon matí no hi hauria tant de públic.

L'Endemà volia i dolia.

Enderiat, s'havia quedat parat al mig del carrer i ni s'adonava que algú se'l mirava fixament. Quan hi va parar esment es quedà garratibat.

Era el vell neuler, un home de cabells blanquinosos, cellut, de galtes penjants, llavis rosats i salivosos, barba d'uns quants dies i una mirada impassible. Tenia al seu davant el pot ple de neules que devien regalimar

mel, i tapant-lo, la roda de la fortuna. Ningú, però, no s'hi aturava. Era l'únic que no semblava ser a la fira.

Tothom s'abocava a una parada o altra, o bé a algun taulell; a alguns se'ls veia amb la dèria de menjar bolados,²⁶ d'altres es passejaven tot conversant animadament; els tractants de bestiar, que es reconeixien d'una hora lluny, convencien, tot agafant-los pel clatell, els possibles clients; les noietes totes juntes reien per les coses que els deien els nois que anaven just al seu darrere; alguna criatura plorava, d'altres més grandetes escoltaven el Joanet dels bous, un pastor de l'Aleixar, que els oferia un concert de pedres que feia sonar magistralment com si fossin castanyoles, i més d'un —parents, amics, coneguts dels pobles de la comarca... —celebraven el retrobament des de la fira passada.

Asseguts a les porxades de la plaça de la vila, els vells de Prades s'ho miraven, tot complaguts i alguns, els més pinxos —se'ls notava per com duien la gorra—, es feien servir de la taverna una copeta de licor d'holanda; d'altres, els més llépols, un parell d'anissos amb aigua ben fresca de la font.

Ningú, però, no s'aturava al davant del vell neuler ni en feia cas.

L'Endemà, després de mirar-se'l una llarga estona, per cert amb molt de respecte i alguna prevenció, sense saber ni com ni per què, s'hi apropà.

Es trobaren, ell i gàbia, palplantats al davant del vell.

²⁶ *Bolado*: Esponjat. Sucre a punt de bola, fort, esponjat amb glaça feta de clara d'ou i sucre de llustre i un pols de crémor tàrtar.

—Què, xiquet, vols una neula? —digué el venedor.

—No porto cèntims —contestà l'Endemà.

—Però podem fer un canvi —proposà el neuler.

L'Endemà no contestà. Només se'l mirà d'esquitllèbit.²⁷

El vell prosseguí:

—Dues neules per cada moixó.

Novament el noi restà en silenci. De neules, poques en tastava a casa seva i, de fet, canviar ara dos moixons, no li suposava tant. De moment li'n quedaven dos allí mateix i encara en tenia una gàbia plena. Dubtà una estona, però aviat digué:

—Fet! Vós mateix, trieu-ne dos.

—D'acord! —respongué, pausadament i molt complagut, el vell neuler, tot obrint el pot de llauna, i continuà:

—Ara et toca a tu, xiquet. Ja pots agafar-ne quatre; les que més t'agradin! —afegí, assenyalant les neules.

L'Endemà li allargà la gàbia perquè agafés els ocells i es disposà a escollir les neules. Feien una oloreta tan bona i la mel li agradava tant que, el neuler no havia tancat el receptacle, i ja ell se n'havia cruspit dues. Després, es remenà les butxaques per a trobar el mocador de les festes que l'àvia li havia donat abans de sortir de casa, i embolicar les altres. No era pas qüestió de quedar-se, en un instant, sense neules.

Buscant aquí i allà, quasi ni s'adonà que el vell agafava ara un moixó i després l'altre, els deixava anar, i amb un posat molt satisfet contemplava el seu vol.

²⁷ *Esquitllèbit*: Obliquament, de gairell.

Primer inquiet, els animalons se situaren a la barbacana de la casa propera, després saltironaren d'un balcó a l'altre, picotejaren aigua a la pica de la font i ja finalment, es perderen de vista entre el brancatge dels arbres i la magnificència del campanar.

El vell, complagut, se'l mirà de nou i digué:

—Què, són bones, les neules?

L'Endemà se'l mirà més sorprès que quan havia descobert la seva presència en arribar a la fira, i no sabé què dir. Al cap d'uns segons, mig quequejà:

—Sí, moolt; però, per què ha deixat anar els moixons?

—I tu —replicà el venedor—, per què t'has menjat les neules?

L'Endemà se'l mirà, sorprès, i contestà, resolt:

—M'agraden, i, a més a més, les neules són per a menjar.

Doncs jo —va dir el neuler— m'estimo els moixons i, a més a més, estan fets per a volar. O no?

El xiquet anava a contestar, però es quedà amb la paraula a la boca. No sabia què respondre.

Si al·ludia a la feina que havia tingut per a encalçar-los, el vell li diria que les neules no vénen de l'aire del cel, si es referia a l'esforç de pujar moixons i gàbia a Prades, el neuler li diria que ell havia pujat el pot penjat a l'esquena, si deia que només volia canviar els moixons per eines o coses boniques, ell diria que havia donat quatre neules per poder veure volar dos moixons, si deia...

Més valia que no digués res.

S'assegué, callat, a prop del neuler. Aquest se'l mirava de cua d'ull amb un somriure lleu i expectant.

Després de restar una llarga estona en silenci, de sobte, se li il·luminà la cara i, resolt, posant-se de cara al vell, digué:

—Sí, però quan l'Isidret del pa va estar molt de temps al llit sense poder moure la cama, ben bona companyia li van fer els moixons que li vaig portar!

Llavors va ser el vell neuler el que es va quedar callat.

L'Endemà continuà:

—I quan ma cosina la Roser, que és petitona, ve a casa i jo la prenc a la golfa i li ensenyo els moixons, bé que li agraden! I no li fan ni por ni res! Sempre els vol tocar el caparró!

Aviat el vell neuler es féu lloc al pedrís on seia l'Endemà i, asseguts l'un al costat de l'altre, digué:

—Bé, doncs, xiquet, la veritat sigui dita: tens raó. Però no em negaràs que els ocells estan fets per a volar. A més, vols dir que no és millor deixar-los que facin la seva i només agafar-ne algun quan sigui estrictament necessari?

Segur que van fer molta companyia al teu amic i segur que fan gràcia a ta cosina, però per això no cal tenir-ne d'engabiats a casa. Tu, que semblés un vailet eixerit, pots encaçar un moixó per fer feliç algú, el dia que ho necessiti o que sàpigues que li fa il·lusió.

Així —prosseguí amb veu solemne— demostraràs als teus amics i parents que els estimes de veritat.

L'Endemà no ho acabà d'entendre gaire bé; especialment allò que el vell neuler havia anunciat al final amb un to solemne: ...que els estimes de veritat. Què volia dir, aquell home? Certament es veia una persona una mica estranya i, a més a més, deia unes coses...!

Allò del començament encara, malgrat que el vell neuler no li mostrava què havia de fer per a arribar a tenir una llima, però al final...! Vaja, no n'hi havia per tant.

Llavors, encuriosit, preguntà:

—I què tenen a veure, els moixons, amb estimar de veritat?

—Doncs molt fàcil, company —va dir el neuler i hi afegí:

—Els moixons tenen a veure amb estimar de veritat el mateix que totes les altres coses: les bufandes que fan les padrines, la crema de Sant Josep que fan les mares, la canya americana que ens tallen els avis al

barranc, la goma²⁸ de cirer o d'ametller que ens recullen els pares dels arbres del tros, les bales que ens regalen els amics, la companyia i les xerrades amb els germans..., sempre que ens ho porten o ho fan, perquè saben que ens fa gràcia i que ens fa feliços; sempre que fan una cosa pensant que a nosaltres ens agrada d'aquella manera, sempre que s'esforcen perquè estiguem contents, vol dir que pensen en nosaltres i ens volen bé. Vol dir que ens estimen.

L'Endemà restà pensatiu i al cap d'una estona va dir:

—Anem!

El neuler es carregà el pot a l'esquena i junts s'adreçaren a la plaça de la vila. Tot entrant a ca l'oncle Pau, l'Endemà digué al seu company:

—Ja veureu com he après la lliçó.

Estirà la gàbia fins a la porta, s'assegué al pedrís del llindar, demanà al vell neuler que l'acompanyés i, un cop junts un al costat de l'altre, l'Endemà obrí la porta de la gàbia.

L'un rere l'altre els moixons anaren sortint. Un esbart d'ocells s'envolà, per damunt la plaça, enllà del campanar. L'Endemà, contemplant-los, es va sentir feliç.

Els seguí amb la mirada fins que els perdé de vista en el cel del captard. Abaixà els ulls i, feliç es decantà cap al seu amic, però no el va trobar.

—Vell Neuler! Vell Neuler! On us heu ficat?

²⁸ *Goma*: Qualsevol de les substàncies amorfes exsudades per certes plantes, que s'endureixen al contacte amb l'aire, i amb l'aigua formen solucions, les unes, i una massa glutinosa, les altres.

Trobà, just al seu costat, un grapedet de neules. I novament els ocells —els que ell havia pujat— voleïaren per damunt la plaça.

L'Endemà se'ls mirà feliç, bocabadat, durant una molt llarga estona. Ell sabia què volien dir.

D'això, se'n parlà molt i alguns no ho entengueren:

—Tanta feina a encalçar moixons per a deixar-los anar en un tres i no res!

Però aquells que saben com fer feliços els qui estimen, saben què va passar, i quan, encara avui, senten dir, referint-se a algú que es queda bocabadat i una mica embadocat, «mira-te'l sembla l'Endemà de la fira!», somriuen amb complicitat.

